

In naam van de Staat Inc.

Langzaam begint zich een nieuwe werkelijkheid te ontvouwen in de wereld. Het staatskapitalisme zoals het zich steeds meer aan ons opdringt is niet langer een verondersteld tussenstadium naar de liberale samenleving, maar blijkt een levensvatbare eigen route van economische en politieke ontwikkeling.

De multipolaire wereld waar de EU al optimistisch een plaatsje voor zichzelf had ingeruimd naast

de VS, China, Rusland, India en Brazilië, blijkt niet de harmonieuze samenwerkende club van landen of groepen van landen te worden die de grote, grensoverschrijdende problemen samen aanpakken op basis van gedeelde normen en waarden. In Kopenhagen zijn enkele ruwe lessen geleerd, niet alleen door Obama. De EU met zijn 'leiderschap door voorbeeld'-positie deed er niet of nauwelijks toe. De multipolaire wereld die zich lijkt aan te dienen, is veel minder vriendelijk dan gedacht. Geen diffusie van de staatsmacht ten faveure van gedeelde macht in internationale instituties, à la EU, geen gepolder op wereldtoneel, maar een harde concurrentiestrijd op economisch en politiek gebied om de zeggenschap over de internationale publieke ruimte en de zeggenschap thuis. Geen convergentie dus, maar divergentie als

organiserend principe voor de wereld.

Washington-consensus

Landen waarin het staatskapitalisme floreert, wijzen de markt niet af maar gebruiken de markt als een instrument van de staatsmacht. Staatsondernemingen en staatsinvesteringfondsen worden aangemoedigd om gebruik te maken van de internationale kansen die globalisering biedt en dienen in de binnenlandse economie als instrument van controle en beheersing. Er is al een groot verschil tussen economische instituties die naar winstmaximalisatie streven en zij die streven naar inkomensmaximalisatie, zoals we hebben gezien bij sommige nationale oliemaatschappijen, maar ondernemingen die streven naar machtsmaximalisatie voor de eigen staat vallen buiten het analytisch bereik van de westerse economische wetenschap en ook de Washington-consensus. Het lidmaatschap van WTO en IMF, de instrumenten van de Washington-consensus bij uitstek, leidt niet automatisch tot een systeemconforme uitleg van de regels van het spel. In de nasleep van de financiële en economische crisis worden westerse banken een kopje kleiner gemaakt om de risico's voor belastingbetalers te beheersen, maar groeiende Chinese en andere banken voorsnog vlijtig door terreer en meerdere glorie van de staat die zij dienen. De visie op de staat in de VS, Europa en Azië verschilt fundamenteel. Daar komt nog bij dat de staten in de VS en EU, ook al zouden ze willen aanhaken bij de staatskapitalistische broeders en zusters, momenteel de middelen niet hebben om een dergelijke strategie ge-

stalte te geven. Immers, opgezadeld met de taak de financiële sector te redden is de bodem van de schatkist angstvallig dichtbij en zal het vroeger of later aankomen op sanering van de uitgaven. Kunnen we dan rekenen op de net geredde private sectoren, om net als hun staatsevenknieën in het belang van onze staten te handelen of maken zij een vlucht naar het oosten?

Beijing-consensus

In Nederland werden we recent opgeschrikt door een bericht dat het Chinese industriebeleid de uittocht van de gespecialiseerde maakindustrie verhaast. Ondanks de bezwerende verklaringen van Wårtsilå Netherlands, het bedrijf waar het omging, dat ze verkeerd waren begrepen en dat er geen sprake was van dwang, aanmoediging of anderszins druk, past de eerste verklaring voor het vertrek van het bedrijf uit Drunen beter in de recente berichtgeving over de Chinese praktijk dan de tweede. Ook het beleid ten aanzien van zeldzame aarden, deze zomer uitgelekt, doet gewag van een eis tot fabricage in China om toegang te houden tot de grondstoffen voor batterijen, windmolens en hybride auto's. Ondertussen wordt in rap tempo het stuwmeer aan dollars omgezet in buitenlandse bezittingen, vooral in de grondstoffen- en energiesector. Immers, als de 'Buy American' filosofie wordt omgezet in de 'Make Chinese' variant, dan moet het beest gevoed worden met grondstoffen, heel veel grondstoffen en veel energie. In de filosofie van de Beijing-consensus koop je bij voorkeur niet de grondstoffen op de internationale markt, waar nog de regels van de Washington-

consensus gelden, maar de rechten tot ontginning en productie, zodat wederom de stroom gecontroleerd en beheerst kan worden volgens de Beijing-consensus. De kosten van het vrijhouden van knelpunten in zeeroten en het stabiliseren van weerbarstige regio's laat je ondertussen wel vrolijk aan de Amerikanen en hun Europese vrienden over.

Ondertussen in Brussel

De Europese flirt met China als redelijk alternatief voor de Amerikaanse macht lijkt ten einde. Op alle fronten loopt de EU deuken op. De relatief dure euro maakt het economische herstel van de EU-lidstaten zeer moeizaam en de demasqué van Kopenhagen dreunt nog zwaar na. De Europese visie op de staat lijkt niet te passen in het nieuwe spel. Het verzwakken van de nationale staat ten faveure van Brusselse macht zonder van Brussel een staat te maken - zie het Verdrag van Lisabon - is nog geen overtuigend recept gebleken voor een krachtig tegenspel in een wereld van rivaliserende staten en blokken. Met het nieuwe driemanschap krijgen we het lek niet boven water, zeker niet als de nog komende economische pijn de cohesie verder aantast. De visie op de staat, de economische ordening en de internationale politieke plaats van de EU is binnen de EU nog erg verschillend om daar een strategische richting uit te ontwaren. Wellicht een mooi project voor de nieuwe Commissie, nu het Kopenhagen niet wordt waarmee de EU het verschil kan maken. ■

Coby van der Linde is hoofd van het Clingendael International Energy Programme, hoogleraar Geopolitiek en Energiemanagement aan de Rijksuniversiteit Groningen en lid van de Algemene Energieraad.